

Predstavujeme nové knihy

Vernisáž knihy Zoltána Erdélyho „A skutočnosť predsa jestvuje“

Zoltán Erdély píše v úvode svojej knihy uverejnenej roku 1998, že pri zverejnení myšlienok, ktorými bol už mnoho rokov ťarchavý, sa kvázi „vynára z podzemia“, aby sa vystavil svetlu verejnosti. Aj pre mňa sa Zoltán Erdély cez svoju knihu akoby vynoril z podzemia. Vtedy som sa okamžite rozhodol zavolať mu s prosbou, či by som ho mohol navštíviť. Spontánne mi splnil moje nekonvenčné prianie a vznikla vzájomná veľká sympatia, ktorá sa odvtedy prehĺbila listovým a telefonickým kontaktom. Ale aj pre slovenských čitateľov tejto knihy sa autor vynára z podzemia – z podzemia vlastnej konfliktovej histórie tejto zeme. Zoltán Erdély je súčasníkom psychoanalytickej tradície, ktorá v tomto kultúrnom priestore vznikla na osi Viedeň-Budapešť, v 19. a 20. storočí, a ktorá našla odozvu aj na Slovensku, ako ukázal vo svojich článkoch Adam Bžoch.

Takzvaná Budapeštianska psychoanalytická škola sa oproti Viedenskej už zavčas vyznačovala tým, že kládla dôraz na iné oblasti výskumu. Došlo k presunu z „mužských“ ťažísk, ako je rivalita medzi otcom a synom v oidipálnych konfliktoch, vysporiadavanie sa s bohom-otcom v monoteizme, smerom k „ženským“ ťažiskám, ako je vzťah medzi matkou a dieťaťom alebo vývin dojčťa k dospelému, „psychické narodenie človeka“, ako to označila Margrit Mahler.

Tieto ťažiskové problémy boli po útlaku, prenasledovaní, vyhánaní a zavraždení mnohých maďarských psychoanalytikov po roku 1933 ďalej sledované a rozvíjané po celom svete často zo strany maďarských psychoanalytických pionierov, ktorí prežili. Spomeniem len niektorých z nich: Alice a Michael Balint, Lillian Rotter. Chcel by som do tejto tradície starej Budapeštianskej školy zaradiť aj Zoltána Erdélyho, pretože v jeho knihe ho zaujíma hlavne vývin vzťahu matky a dieťaťa v dialektike self a superega. Jeho myšlienky a ich vývoj robia z neho viac aj eminentne politic-

kého psychoanalytika. Totiž v tom zmysle, že možné politické konzekvencie jeho poznatkov v jeho knihe sú zreteľné a logické. Zmienim sa len k horúcej otázke, prečo sa ľudia dajú zvieť a sú manipulovateľní politickými ideológiami. V popôrodnom vývine vzťahu matky a dieťaťa opisuje Zoltán Erdély dialektiku dvoch úrovní „prirodzeného diania“ a „manipulatívneho princípu“.

„Prirodzené dianie“ v rámci duálnej jednoty matky a dojčťa umožňuje vzájomné zmyslové uspokojenie dojčťa a dojčiacej matky. Sebaukovenie dojčťa a matky sa dejú spoločne s ukončením druhého. Vzťahová forma, ktorú Erdély označuje ako „samodruhý vzťah“ („Selbster – Beziehung“) alebo „dvojjedinnosť“ („Zweieinigkeit“), je dôležitá nielen pre zachovanie života, ale aj pre vývin ego-self (Ich-Selbst), ktoré neskôr so svojou intaktnou zmyslosťou dokáže vnímať vnútornú a vonkajšiu realitu týkajúcu sa seba a svojho okolia.

„Manipulatívny princíp“ zavádza v duálnej únii matka a dojča už od začiatku tretí element, ktorý môžeme označiť ako superego alebo aj ako ideológiu. Tento tretí robí z matky prinaajmenšom čiastočne sebe-odcudzenú ženu, obmedzuje jej zmyslosť. Potom sa už nedokáže plne dať k dispozícii pre „samodruhý vzťah“. Self matky je čiastočne nahradené superegom alebo určitou ideológiou, ktorá namiesto zmyslami regulovanému splnenia priania vyžaduje korektné splnenie povinnosti. Vyjadrené v psychoanalytickej terminológii, matka sa už nedáva k dispozícii ako zmyslový selfobjekt, ale ako z časti vyvlastnený ideológiou určený superegový objekt.

Čím väčšie sú zmyslové self-komponenty určitého človeka, tým väčšia je jeho šanca, že rozporné pôsobenie deštruktívnych superegových komponentov identifikuje a ohraničí. Oba komponenty sa ale vždy vyskytujú u každého človeka.

V extrémnom prípade sa z dominantne superegom riadeného človeka stáva robot zbavený prirodzenosti; bude do novej miery určovaný, či manipulovaný vnútornými a vonkajšími povinnosťami a požiadavkami. Každý milenecký pár pozná obe tieto úrovne „prirodzeného diania“ a „manipulačného princípu“, keď vzájomná uspokojujúca sexuálna slasť prechádza do manželských povinností, ktoré sa vyžadujú. To, čo bolo zmyslovou vzájomnou radosťou, sa stáva bremenom, zaťažujúcou povinnosťou.

Vyradenie vlastnej zmyslovosti ako kompasu vnímania vnútornej a vonkajšej reality a automatické (robotové) plnenie povinností je predpokladom pre ideológiu určenú pohlúdeniu jednotlivcov, skupín alebo celých spoločností.

Všetky ideológie, či už politické, religiózne alebo ekologické ukládajú ľuďom predovšetkým povinnosti, ktoré treba plniť. Tu je jasné, ako individuum s vyvlastneným self a vyvlastnenou zmyslovosťou sa môže stať dehumanizovaným robotom plniacim príkazy nejakej ideológie. Myšlienky

Zoltána Erdélyho sú preto – ako mnohé psychoanalytické podnety – významné nielen z hľadiska individuálnej psychológie a pre techniku psychoterapie, ale aj pre porozumenie sociálnemu správaniu ľudí.

V spoločnostiach, v ktorých dominujú muži, je bežné zdôrazňovať pri oslavách určitého muža len jeho zásluhy a vedecké výkony. Vychádzajúc z myšlienok Zoltána Erdélyho môžeme ale predpokladať, že jeho profesionálna kreativita bola živá aj vzájomnou láskou medzi ním a jeho manželkou Erikou. Dúfam, že stretnutie Zoltána Erdélyho s čitateľmi slovenského prekladu jeho knihy a naše stretnutie s psychoanalytickým súputníkom vlastného kultúrneho prostredia sa stane vzájomne uspokojujúcim vzájomným („samodruhým“) zážitkom.

Dr. med. Andreas Benz
psychiater a psychoanalytik
Švajčiarsko

Zoltán Erdély (nar. 1918, Poprad) – psychiater a výcvikový psychoanalytik, žije od roku 1964 vo Frankfurte nad Mohanom. Príhovor pri príležitosti vernisáže slovenského vydania knihy Z. Erdélyho: A skutočnosť preda jestvuje (preklad Adam Bžoch, Vydavateľstvo F, Trenčín, 2004) odznel 14.12.2004 v priestoroch Rakúskeho kultúrneho fóra, Ventúrska 10, Bratislava. Organizátori podujatia: RKF., Slovenská spoločnosť Sigmunda Freuda, Liga za duševné zdravie, Pohoda, Vydavateľstvo F.